

Sabina Jurič
**SMISEL
ŽIVLJENJA
BIRMANCEV,
NJIHOV ODNOS
DO STARŠEV TER
STRAH PRED
SAMOMOROM**

STR. 55-77

DRUŽINSKI INŠTITUT BLIŽINA
VODNIKOVA 11, CELJE

::POVZETEK

DRUŽINA JE TISTA, KI OTROKU POMAGA IZOBLIKOVATI SVOJO VIZIJO IN ŽIVLJENJSKI SMISEL, DA LAHKO POSTANE NEODVISEN, ODGOVOREN IN CELOSTEN ODRASEL ČLOVEK (Gostečnik, 2006; Kompan Erzar, 2003; Trstenjak, 1993).

V raziskavi nas je zanimalo, kako se smisel ter ciljna usmerjenost v življenju birmanca povezujeta z navezanostjo na njihove starše ter v kolikšni meri birmanca kvaliteten odnos s svojimi starši odvrča od samomorilnega vedenja.

Udeleženci v raziskavi so bili mladostniki, stari od 11 do 15 let, iz župnij severne Gorenjske. Reševali so tri vprašalnike: Vprašalnik smisla življenja za mladostnike (Osman in dr., 1998); Vprašalnik starševske in vrstniške navezanosti (G. C. Armsden in M. T. Greenberg, 1987), Vprašalnik odnosa do življenja - dopolnjena verzija (Reker, 1992).

Rezultati opozarjajo na pomen varne navezanosti mladostnika pri njegovem občutku namena v življenju, njegovi koherentnosti ter odgovornosti. Medsebojno zaupanje ter odprta in dvosmerna komunikacija s starši se je pomembno povezovala s strahom pred samomorom.

Ključne besede: birmanci, navezanost, življenjski smisel, samomorilnost.

ABSTRACT

THE CONFIRMEE'S LIFE MEANING, THEIR RELATIONSHIP WITH PARENTS AND FEAR OF SUICIDE

The family resembles the child's start of their vision and life purpose, which leads him to independent, responsible and integrative adult.

In our survey the goal was to indicate the connection of confirmee attachment to their parents and confirmee life meaning and their personal goals. Our next interest was the assumption how the quality of the relationship with parents diverts adolescent from suicidal attempts.

Participants were adolescent from 11 to 15 years old from different parish of North Gorenjska. They fill in three questionnaires: Reason for Living Inventory for Adolescents (Osman in dr., 1998), The Inventory of Parent and Peer Attachment (G. C. Armsden in M. T. Greenberg, 1987) and Life Attitude Profile - Revised (Reker, 1992).

The results indicate the power of secure attachment of adolescent with their parents in adolescent future purpose, their coherence and responsibility. Adolescent's

mutual communication and trust to their parents was shown to be connected with high degree of adolescent's suicidal apprehension.

Key words: confirmee, attachment, life meaning, suicidal attempt

::UVOD

Človek je bitje, ki teži za smislom svojega življenja (Frankl, 1992; Trstenjak, 1993a; Trstenjak, 1989). Nitzsche pravi, da tisti, ki vidi razlog za svoje življenje, se lahko sooči z vsem (Boeree, 2006). Frankl in nekateri drugi avtorji so mnenja, da je želja po smislu pomemben in univerzalen motiv človeka (Frankl, 1963). Tako človek presega zgolj biološke, socialne in psihološke komponente bivanja in je sposoben v te dimenzije vnesti tudi vidik transcendentnega, nivo duhovnosti, na katerem je on tisti, ki oblikuje svoj smisel in življenjsko usmerjenost (Reker, 1992). Frustracija in oviranost človeka v lastni volji vodi do eksistenčnega vakuumu, ki se kaže kot brezsmiselnost, dolgčas, apatija, indiferentnost ... Franklova teorija postavlja v ospredje možnost posameznikove izbire in njegovo prevzemanje odgovornosti za svoje ravnanje (Reker, 1992). Čeprav je posameznik vedno ujet v določene družbene norme, v določeno okolje in ideologije, je njegova odgovornost in stvar njegove osebne izbire, kakšno držo ter kakšen odnos bo zavzel do zunanjih okoliščin. Človek namreč nikoli zgolj ne biva, temveč se o svoji eksistenci aktivno odloča (Reker, 1992). Človek je bitje hrepenenja in venomer išče sebe, z vsakim novim odkritjem pozna vse več o sebi, kar mu istočasno povzroča vedno večjo nevednost, saj vsako novo odkritje in odgovor odpira novo vprašanje (Trstenjak, 1989). Šele odnos s sočlovekom lahko posameznika osmisli in ga izoblikuje v odgovorno in celostno osebo (Gostečnik, 2006).

Smisel življenja se je tekom stoletij in tisočletij spreminjal, a v ozadju je bilo vedno vprašanje, kdo sem, od kod prihajam in kam grem (Gostečnik, 2006; Trstenjak, 1992). Ta vprašanja, ki so si jih postavljali že grški misleci (Sokrat, Platon, Aristotel), si postavljajo ljudje še danes, medtem ko odgovor nanje močno variira glede na družbene norme in kulturo okolja, kjer posameznik živi (Stres, 1994).

Po raziskavah Uletove (1993) je glavna značilnost mladih in njihovega smisla življenja ter iskanja odgovora na vprašanje kdo so, kaj so in kam gredo, ta, da pod pojmom smisel življenja močno poudarjajo svobodo, ki jo razumejo kot samoumevno. Njihova svoboda zajema različne aspekte - svobodo izbire življenjskega sloga, svobodo izbire šolanja in poklica, svobodo izbire prijateljskih in partnerskih zvez in odnosov, svoboden odmik od tradicionalnih

spolnih vlog (Ule, 1993). Raziskovalci na področju smisla življenja pri mladih ugotavljajo, da je za današnji vrednostni prostor značilen dokaj neorganiziran, fluiden in praviloma nehierarhičen sklop vrednot, ciljev in idealov. Stabilen sistem vrednot ter z njimi v določeni meri povezan življenjski smisel se pri mladostnikih pojavi šele s trinajstim letom (Zupančič in Justin, 1991). Danes lahko le pogojno govorimo o dobro zarisanih vrednotah in o jasnih preferencah med vrednotami in cilji, ki mladim ovrednotijo smisel življenja. Zdi se, da počasi izginjajo do sedaj veljavne norme skupinskega vedenja, da izginjajo stare predstave o kolektivnih dolžnostih in lojalnostih in se uveljavlja nova individualizirana etika vsakdanjega življenja (Ule, 1993). Tako so cilji, v katere mladi vlagajo energijo ter njihovo dojemanje sebe, v veliki meri odvisni od odnosov znotraj primarne družine (Furlan, 2003). Mladostnik si smisel življenja oblikuje znotraj družine, saj so ravno družina in odnosi znotraj nje najpomembnejši za izoblikovanje mladostnikovih ciljev in življenjskega smisla, ki mu pomaga postati neodvisen, odgovoren in celosten odrasel človek (Gostečnik, 2006; Kompan Erzar, 2003; Trstenjak, 1993).

Družina je temelj, znotraj katere nastaja človekov jaz in njegova psihična struktura (Furlan, 2003; Gostečnik, 2004). Otrok se razvije v odnosu s straši in drugimi družinskimi člani ter med njimi oblikuje svojstveno podobo. Ravno v družini je tisti prostor, kjer otroci spoznajo in se naučijo vseh vrednot in odnosov, ki ga izoblikujejo. Samo pomanjkanje ugodne družinske klime ter s tem v določeni meri frustrirana ali zavrtta otrokova ciljna usmerjenost in aktivno spoznavanje sveta lahko vodijo do eksistenčnega vakuumu, dezorganiziranosti mišljenja, občutkov dolgčasa, apatije, indiferentnosti ter pomanjkanja smisla (Kompan Erzar, 2006; Reker, 1992).

Mnogo družin se danes sooča s krizo. V začetku dvajsetega stoletja so starši pogosto otroke vzgajali avtoritarno, nad njimi so uveljavljali svojo moč, nadzor, delovali so brez topline in dvosmerne komunikacije (Fontana, 1995). Iz strogega avtoritarnega okolja, kjer je otrok veljal kot pomanjšani odrasel, ki je moral biti poslušen ter strogo predan staršem, je v drugi polovici dvajsetega stoletja je prišlo do obrata v družini. Otrok je iz družinskega obrobja prišel v samo središče družine (Coloroso, 1996). Starši so pričeli za otroke pretirano skrbeti in bali so se jim postaviti meje. Otroci so zmotno dobili občutek, da lahko stvari dosežejo brez truda (de Knop, 1992). V t.i. permisivnih družinah starši niso postavljali zahtev, med njimi in otroci pa je kljub navidezni odzivnosti staršev vladala emocionalna distanca, otroci teh družin so nezreli (Trice, 2002) ter izven dosega svojih staršev do njih indiferentni (Bowlby, 1969). Navidezna svoboda, ki se je oblikovala v družinah in v družbi permisivnosti, je otroka tako rekoč zaslužnija, sam je moral namreč izbirati in se odločati o življenjskih odločitvah, medtem ko mu starši pri tem niso dali

zadostnih informacij (Boeree, 2006; Gostečnik, 2006; Trstenjak, 1994). Zelo kritičen je tudi občutek krivde, ki ga pri otrocih vzbujajo nekateri starši, jim dopovedujejo, kako so se "žrtvovali" zanje, kar pri otrocih vodi do izoblikovanja povsem novega sistema vrednot, ki pa neposredno vpliva na dožemanje otrokovega smisla življenja (Lukas, 1993). Veliko otrok tako tekom adolescence zabrede, se poda v droge, alkohol, zbeži od doma; nekatere raziskave pa še vedno kažejo, da veliko mladostnikov obdobje adolescence preživi tudi dokaj mirno in z malo stresa (Zupančič, 2000). Mladostništvo je čas, ko se odnos med starši in mladostniki pomembno preoblikuje, mladostniki se pričnejo od staršev oddaljevati, si ustvarjajo svoj sistem vrednot, izoblikujejo identiteto (Kompan Erzar, 2003; Noppe in Noppe, 1997).

Odraščajoči otroci tako večino svojega znanja o svetu pridobijo od staršev, ki jim lahko predstavljajo model odgovornega, kompetentnega ter samostojnega posameznika ali pa tudi ne. Ena od pomembnih komponent starševstva, ki zelo prispeva k odraščanju mladostnika, je starševska religioznost, saj preprečuje mladostnikovo odvisnost, znižuje depresijo, anksioznost ter tudi suicidalnost mladostnikov (Dew in dr., 2008). O povezanosti vere staršev s stališči do samomora mladostnikov ter o nižjem številu samomorov vernih staršev poročajo tudi raziskave nemških mladostnikov (Siegrist, 1996). Z vzbujanjem religioznih vrednot starši posredno odločajo tudi o družbi odraščajočega mladostnika ter ga istočasno vzgajajo z več topline in podpore. Religioznost povečuje kvaliteto starševstva s povečano predanostjo družini in prosocialnim vrednotam, ki poudarjajo pomen vključenosti staršev pri vzgoji otrok. V primeru da ne gre za fundamentalizem, religioznost v družini tudi zmanjšuje verjetnost za delikventno vedenje mladostnikov (Simons, Simons in Conger, 2004). Religiozno orientirane družine so pogostejše dostopne svojim otrokom, ker verjamejo, da je bog dostopen njim (Earnshaw, 2008). Raziskave kažejo tudi, da so religiozni starši svojim otrokom večkrat v oporo in jim postavljajo jasne meje v obnašanju (Josephson, 2007).

Religioznost staršev, njihova opora otroku, odzivnost ter senzitivnost na njegove potrebe se odražajo tudi v otrokovi navezanosti na starše. Fenomen navezanosti je prvi uporabil psihoanalitik in biolog J. Bowlby (1969), ko je želel dokazati, kako pomembni so za vsakega človeka odnosi, ki jih vzpostavlja s svojimi bližnjimi. Avtor je dokazal, da otroci v rani mladosti ob ločenosti od staršev doživljajo intenziven stres ter so močno motivirani, da bi ob prekinutvi stika ponovno vzpostavil bližino s svojim staršem, ki mu omogoča varnost in zavetje (Bowlby, 1969). Z izkušnjami spodbujanja, podpore, sodelovanja otroka s skrbnikom pa otrok doživlja občutek vrednosti, vero v dobronamernost drugih ter ustrezen model, po katerem bo lahko gradil svoje prihodnje odnose. V ugodnih družinskih razmerah se zgodnji miselni, vedenjski in tudi

čustveni vzorci ohranjajo, otrokova osebnost pa postaja vse bolj strukturirana ter konsistentna pri soočanju z zahtevnejšimi razmerami, predvsem v primerih izgube, ločitve, zavrnitve (Bowlby, 1982). Otrok na podlagi ponavljajočih se interakcij s skrbnikom oblikuje t.i. notranje modele navezanosti (Bowlby, 1973). Gre za kognitivno-afektivne konstrukte, ki vsebujejo pričakovanja o sebi, skrbniku in samem odnosu med njima. Delovni model, ki ga otrok razvije na podlagi odzivnosti starša in kvalitete medsebojne interakcije s staršem, otroku omogoča, da se nauči, ali se figura navezanosti običajno odzove na potrebo po varnosti in podpori ali ne (Bartolomew, 1991). Od odgovora na to vprašanje je odvisno, v kolikšni meri bo otrok razvil pozitivno in stabilno identiteto (Diehl, 1998). Delovni modeli navezanosti otroka delujejo brez nadzora zavesti, vodijo vedenje v odnosu do staršev, vplivajo na pričakovanja, strategije in vedenje tudi kasneje (Crowell, 1995). Navezanost znotraj družine se odraža v načinih funkcioniranja družinskih članov (Greenberg, Siegal in Leitch, 1984). Pomembna vidika mladostnikove navezanosti na starša sta zaupanje staršu ter kvaliteta komunikacije z njim (Gay C. Armsden in Mark T. Greenberg, 1987), medtem ko je emocionalna distanca, občutek osamljenosti ter razdražljivost starša ob izražanju potreb mladostnika odraz slabših družinskih odnosov. Raziskave kažejo tudi, da mladostniki, ki so varno navezani na svoje starše, najdejo pri vrstnikih več opore in imajo manj negativnih pričakovanj glede interakcije z vrstniki, to pa je povezano z manjšim številom depresivnih simptomov mladostnikov (Buelow, Schreiber in Range, 2000). Primerjava med staršema kaže, da so matere tiste, ki so v mladostništvu z odraščajočimi otroci bolj povezane kot očetje. Nevarna navezanost na starša se pri mladostnicah povezuje s simptomi depresije mladostnice, medtem ko je merilo depresivnih simptomov pri mladostnikih zgolj navezanost na mater in manj na očeta (Liu, 2006). Sklepamo lahko, da so matere sinovom v mladostništvu bolj pripravljene dati oporo kot očetje. Navezanost na starša istega spola je bolj povezana z oporo pri vrstnikih kot navezanost na starša nasprotnega spola (Liu, 2006). Varna navezanost na starše se pomembno povezuje tudi s krščansko teologijo pri mladostnikih in njihovih starših. Vera v boga se je tako izkazala kot povsem ustrezna figura navezanosti za verujoče, saj jim bog predstavlja nekoga, h kateremu se lahko vedno zatečejo po tolažbo (Kufman, 1981). Ljudje se pogosto zatekajo k molitvi v različnih preizkušnjah tekom življenja, čeprav le-ti redkeje obiskujejo cerkvene obrede (Argyle in Breit-Hallahmi, 1875; Loveland, 1968).

Nevarna navezanost mladostnikov, nizka samopodoba, pomanjkanje varnosti zaradi pomanjkljivih meja znotraj družine, delikventnost ter drugi psihosociološki faktorji lahko mladostnika privedejo do eksistenčnega vakuuma ter tudi do samomorilnega razmišljanja. Pri adolescentih je pozitiven odnos z družino

in prijatelji povezan z nižjim tveganjem za samomor (Hall-Lande, Eisenberg, Christenson in Neumark-Sztainer, 2007). Pomanjkanje občutka pomembnosti drugim, pomanjkanje socialne opore, nizka samozavest, brezup ter depresija mladostnikov se je v raziskavah pokazala kot pomembno povezana z resnim razmišljanjem o samomoru ter tudi s samomorilnim vedenjem (Elliott, Colangelo in Gelles, 2005; Terzi-Unsal in Kapci, 2005). Raziskave v slovenskem prostoru ugotavljajo, da o občasnih samomorilnih mislih poroča tretjina vseh srednješolcev ter več kot polovica srednješolk, o poskusu samomora pa 7% fantov ter 14% deklet (Tomori in Zalar, 1998). Rizične dejavnike samomora lahko razdelimo v več skupin - od psiholoških, osebnostnih, vedenjskih dejavnikov ter negativnih dogodkov v življenju mladostnika - avtorji pomembno težo pripisujejo ravno dejavnikom, povezanim z družino mladostnika (Groleger, 2004). Družina pomembno pripomore k manj obsojajočim stališčem do samomora pri posameznikih z zgodovino samomorilnega vedenja oz. k izkušnji samomora ali samomorilnega poskusa znotraj družine (Beautrais, Horwood in Fergusson, 2004; Cerel in Roberts, 2005). Dojemanje situacij kot tujih in ogrožajočih je predvsem značilno za mladostnike, ki so odraščali brez očeta. Očetova trdnost prinaša v družino varnost ter stabilnost, mladostniku pa daje občutek pomembnosti in samozaupanja (Gostečnik, 1999).

Mladostništvo je prehodno obdobje tudi z vidika posameznikovih povečanih kognitivnih sposobnosti in intenzivnega razvoja ter pomembnosti posameznikove samopodobe, kamor nekateri avtorji uvrščajo tudi razvijanje socialne mreže ter razvoj identitete (Kobal Grum, 2000). Kobalova (Kobal Grum, 1996) ugotavlja, da imajo mladostniki v povprečni starosti 13 let najvišje izraženo področje samopodobe, ki se nanaša na odnose s starši, sledi mu področje odnosov z vrstniki istega spola. Pozitivna samopodoba mladostnikov je povezana s starši, ki so mladostnikom v oporo in imajo nad njimi stalen nadzor (firm control), negativna samopodoba pa je povezana s starši, ki so kaznovalni in ne nudijo opore (Peterson, Cobas, Bush, Supple in Wilson, 2005). Visoka samopodoba, izgrajena identiteta ter razvita socialna mreža so pomembni faktorji pri mladostnikovem prehodu v svet odraslosti.

V tradicionalnih kulturah je odraščanje in vstop v odraslost kar najtesneje povezan z obredjem (npr. birma). Danes tudi v zahodnem svetu spoznavamo pomen obredja za razvoj posameznika v družini. V adolescenci obredi omogočajo združiti notranji čustveni ritem, ki je pri mladostniku še kaotičen in neizdelan, z zunanjim ritmom, pravili in navodili, kar mu nudi varnost, v kateri lahko išče svojo lastno kreativnost (Kompan Erzar, 2003). Smisel življenja lahko v različnem življenjskem obdobju definiramo različno; pri adolescentih in mladih odraslih je osredotočen na osnivanje stabilne identitete, oblikovanje intimnih odnosov in osebno produktivnost (Reker, Peacock in Wong, 1987). Po mnenju

Frankla mora človek priti do smisla tako, da črpa iz svojih življenjskih izkušenj in si na tej osnovi izoblikoval vrednote. Mladostniki enaindvajsetega stoletja pa glede na pogosto zastopano permissivno starševstvo (Žorž, 2002) nimajo dovolj izkušenj, se ne soočajo s trpljenjem, ki pa je po Franklovem mnenju eden izmed tistih čutenj, ki človeka prisili, da začne razmišljati o sebi in o svojem smislu, kar se lahko odraža v pomanjkljivem spoznanju mladostnikov (Boeree, 2006; Reker in dr., 1987).

Že pred desetletji so želeli avtorji izmeriti, v kolikšni meri posameznik doživlja svoje življenje kot smiselno. Pomagali so si z različnimi samoporočevalnimi lestvicami, ki so merile stopnjo doživljanja življenjskega smisla - Purpuse in Life Test (Crumbaugh in Maholick, 1969) in moč motivacije, da posameznik najde smisel - Seeking of Noetic Goals Test (Crumbaugh, 1977). Statistične obdelave omenjenih lestvic so nakazale na obstoj multidimezionalnega konstrukta življenjskega smisla (Frankl, 1963), ki ga jasneje zajame nastali instrument (Reker in Peacock, 1981) z več kategorijami: namen (jasno postavljeni življenjski cilji, osebna vizija, zaupanje vase in premočrtnost v življenju), občutek koherentnosti (logično integrirano, konsistentno in intuitivno razumevanje sebe in drugih, opredeljena identiteta posameznika ter zavest do sočloveka), tveganje in odgovornost (svoboda pri odločanju, prevzemanje odgovornosti ter notranji občutek kontrole nad življenjem), sprejetje smrti (odsotnost strahu in anksioznosti v zvezi s smrtjo, sprejetje smrti kot naravnega konca življenja), eksistenčni vakuum (pomanjkanje smisla v življenju, življenjske usmerjenosti, občutek dolgčasa, apatije in indiferentnosti) in ciljna usmerjenost (zajema željo po umiku iz življenjske rutine ter iskanje novih, različnih doživetij ter izzivov) (Reker, 1992). Avtorji iskanja smisla ter zagovorniki logoterapije osebno vizijo ter smisel močno povezujejo tudi z optimizmom in osebnim zadovoljstvom, višjo samopodobo, boljšim fizičnim in psihičnim zdravjem (Reker, 1994). Raziskave dokazujejo tudi, da imajo ljudje, ki doživljajo življenjski smisel, močnejši občutek za osebne odločitve ter odgovornosti, so optimistični in veliko manj dovzetni za depresijo (Nicholson in dr., 1994; Reker, 1997; Zika in Chamberlain, 1992).

Glede na raziskave večih avtorjev o pomembnosti družinskega okolja ter spodbud pri doživljanju smisla odrasčajočih otrok smo se pri naši raziskavi osredotočili na samo povezanost med navezanostjo otrok na starše ter njihovim osebnim doživljanjem smisla življenja. Predvidevali smo, da se bo smisel mladostnikov pomembno povezoval z varno navezanostjo (ki se odraža v zaupanju in ustrezni komunikaciji s starši) mladostnikov na njihove starše (hipoteza 1). Avtorji dokazujejo tudi, da je družinska klima v vernih družinah za mladostnikovo oblikovanje identitete ugodnejša. Tega v raziskavi nismo neposredno preverili, izbrali pa smo si udeležence, ki se pripravljajo na birmo,

iz česar smo sklepali o pomembnosti vere v omenjenih družinah. Zanimalo nas je tudi, v kolikšni meri ustrezna družinska klima ter s tem varna navezanost birmancev na njihove starše odvrča mladostnike od misli na samomor. Predvidevali smo, da bodo mladostniki, ki staršem zaupajo ter imajo z njimi ustrezno dvosmerno komunikacijo, doživljali strah pred samomorom, kar posledično pomeni, da samomora ne bodo storili (hipoteza 2).

::METODA

::Udeleženci

Udeleženci so bili adolescenti, ki se pripravljajo na zakrament svete birme, stari 11 do 15 let. Vzorec je bil zajet po župnijah severne Gorenjske (Kranjska Gora, Jesenice, Koroška Bela, Zasip, Zabreznica, Begunje in Radovljica). Vsega skupaj je sodelovalo 170 birmancev, od tega 78 deklet in 92 fantov.

Tabela 1. Demografski podatki družine (število otrok v družini).

spol	1 otrok		2 otroka		3 otroci		4 otroci		5 otrok		6 otrok		Skupaj	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
moški	11	12	55	60	19	21	4	4	2	2	1	1	92	100
ženski	9	12	44	56	20	26	5	6	/	/	/	/	78	100

Rezultati kažejo, da prevladujejo družine z dvema otrokoma (pri 60 % birmancev ter 56 % birmank), približno četrtnina družin ima tri otroke, dobra desetina enega.

Tabela 2. Demografski podatki o sestavi družinskih članov.

spol	Živim z obema staršema		Občasno živim pri vsakem od staršev		Živim le z materjo		drugo		Skupaj	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
moški	74	80	4	4,5	11	12	3	3,5	92	100
ženski	69	89	2	2,5	5	6	2	2,5	78	100
skupaj	143	84	6	3,5	16	9,5	5	3	170	100

Večina družin živi skupaj (84 %), starša sta poročena. Od celotnega vzorca le 3,5 % družin živi ločeno, 9,5 % otrok živi z materjo samohranilko.

::Instrumenti

Uporabili smo 3 merske instrumente. Udeležence smo povprašali po demografskih podatkih (spol, starost, število sorojencev ter s kom naš/a udeleženec/ka živi). Poleg demografskih podatkov so nas zanimali rezultati treh vprašalnikov:

a) *Vprašalnik smisla življenja za mladostnike RFL-A (Osman in dr., 1998).*

Vprašalnik z 32 postavkami, vrednotenimi na Likertovi lestvici od 1 (povsem nepomembno) do 6 (izredno pomembno). Vprašalnik podaja pet faktorjev, ki mladostnika odvrčajo od samomora in mu dajejo smisel za življenje: optimizem v prihodnosti (FO), strah pred samomorom (SCR), povezanost z družino (FA), podpora, sprejetost pri vrstnikih (PAS), in sprejetje samega sebe (samopodoba in samospoštovanje skupaj) (SA). Zanesljivost za celoten vprašalnik znaša $\alpha = 0,95$ (Osman in dr., 1998), pri naši raziskavi $\alpha = 0,78$, notranja zanesljivost za posamezne faktorje varirira od $\alpha = 0,92$ do $\alpha = 0,95$ (Osman in dr., 1998), pri naši raziskavi od $\alpha = 0,86$ do $\alpha = 0,91$.

b) *Vprašalnik starševske in vrstniške navezanosti IPPA (G. C. Armsden in M. T. Greenberg, 1987).*

V našem primeru nas je zanimala le navezanost na oba starša. Vprašalnik meri naslednje 3 faktorje: medsebojno zaupanje (posebej za vsakega od staršev), kvaliteto komunikacije (za oba starša), pogostost jeze in odtujenosti (za oba starša). Notranja zanesljivost vseh treh faktorjev je za oba starša znašala $\alpha = 0,91$ za medsebojno zaupanje, $\alpha = 0,91$ za kvaliteto komunikacije in $\alpha = 0,86$ za pogostost jeze in odtujenosti. Test-retestna zanesljivost po 3 tednih je znašala $\alpha = 0,93$ za starševsko navezanost. Pri naši raziskavi smo izračunali zanesljivosti za vsakega od staršev posebej in ne skupaj, kot je v originalni verziji vprašalnika. Faktorji zanesljivosti v naši raziskavi za medsebojno zaupanje so $\alpha = 0,87$ za mater in $\alpha = 0,89$ za očeta, pri kvaliteti komunikacije $\alpha = 0,77$ za mater in $\alpha = 0,81$ za očeta in pri pogostosti jeze in odtujenosti $\alpha = 0,83$ za mater in $\alpha = 0,85$ za očeta.

c) *Vprašalnik odnosa do življenja - dopolnjena verzija LAP-R (Reker, 1992).*

Vprašalnik ima 48 postavk, merjenih s 7-stopenjsko Likertovo lestvico. Vprašalnik je sestavljen iz 6 faktorjev: namen v življenju (PU), občutek koherentnosti (CO), tveganje in odgovornost (CR), sprejetje smrti (DA), eksistenčni vakuum (EV) in ciljna usmerjenost (GS). Iz omenjenih faktorjev dobimo dva indeksa (osebni indeks pomena življenja (PMI) in eksistencialna transcendenca (ET)).

Notranja zanesljivost faktorjev znaša od $\alpha = 0,77$ do $\alpha = 0,91$ in ostaja stabilna tudi znotraj različnih starosti udeležencev (Reker, 1992). V naši raziskavi smo dobili naslednje zanesljivosti: namen v življenju ($\alpha = 0,93$), občutek koheren-

tnosti ($\alpha = 0,94$), tveganje in odgovornost ($\alpha = 0,93$), sprejetje smrti ($\alpha = 0,90$), eksistenčni vakuum ($\alpha = 0,87$), ciljna usmerjenost ($\alpha = 0,9187$), osebni indeks pomena življenja ($\alpha = 0,97$), eksistencialna transcendenca ($\alpha = 0,98$).

::Postopek

Birmanci so izpolnili omenjene 3 vprašalnike skupaj z nekaterimi demografskimi podatki (spol, starost, število bratov in sester v družini ter s kom od staršev živijo v skupnem gospodinjstvu). Reševanje je potekalo v času verouka, bilo je prostovoljno. Tisti, ki niso želeli odgovarjati na vprašanja, so med tem časom brali odlomek iz svetega pisma, o katerem so se pogovarjali po končanem reševanju. Odgovarjal je večji del udeležencev (od 80 do 90 % prisotnih). Samo reševanje je birmancem vzelo od 30 do 40 min. Na vsa mogoča vprašanja in nejasnosti je odgovarjal župnik iz Koroške Bele.

Raziskava je potekala v marcu 2008. Posamezno župnijo sta župnik in raziskovalka obiskala le enkrat, reševanje vprašalnikov vnaprej ni bilo najavljeno.

::REZULTATI

Tabela 3. Deskriptivne statistike Vprašalnika smisla življenja za mladostnike (RFL-A).

faktor	M	SD	Me	Mo	Asm.	Spl.	KS	p
FO	5,22	,81	5,43	6,00	-1,33	1,32	2,204	,000
SCR	4,54	1,50	5,17	6,00	-,88	-,46	2,505	,000
FA	5,23	,87	5,57	6,00	-1,40	1,79	2,509	,000
PAS	5,01	,93	5,17	6,00	-1,08	,89	1,884	,002
SA	4,50	1,02	5,17	6,00	-1,32	1,70	2,114	,000

Opombe:

M - aritmetična sredina, SD - standardni odklon, Me - medianska vrednost, Asm. - asimetričnost distribucije, Spl. - sploščenost distribucije, KS - Kolmogorov Smirnov test normalnosti.

FO - optimizem v prihodnosti, SCR - strah pred samomorom, FA - povezanost z družino, PAS - podpora, sprejetost pri vrstnikih, SA - sprejetje samega sebe.

Udeleženci so ocenjevali faktorje glede na 6-stopenjsko lestvico. Povprečne vrednosti izraženega posameznega faktorja so glede na normativni vzorec (Osman in dr., 1998) visoke (v največji meri je izražen faktor povezanosti z družino, $M(FA) = 5,23$), sledi mu izraženost faktorja optimizem v prihodnosti $M(FO) = 5,20$. Najnižja izraženost se je pokazala pri faktorju sprejetje samega sebe $M(SA) = 4,50$. Nekoliko višja od faktorja sprejetja samega sebe je izraženost faktorja strahu pred samomorom $M(SCR) = 4,54$. Vsi posamezni faktorji so za

udeležence zelo pomembni. Visoki rezultati vseh petih faktorjev pomembno odstopajo od normalne distribucije.

Tabela 4. Deskriptivne statistike vprašalnika starševske in vrstniške navezanosti (IPPA). Vrstniške navezanosti nismo merili.

faktor	M	SD	Me	Mo	Asm.	Spl.	KS	p
T-mama	4,20	,70	4,40	5,00	-1,35	2,69	1,852	,002
T-oče	3,83	,90	4,00	5,00	-,81	,35	1,411	,037
C-mama	3,78	,69	3,89	4,00	-,60	,61	1,471	,026
C-oče	3,47	,82	3,56	3,56	-,70	,55	1,320	,061
A-mama	2,64	1,05	2,50	3,17	,48	-,49	1,217	,103
A-oče	2,88	1,12	2,83	3,33	,020	-,59	,714	,687

Opombe:

M - aritmetična sredina, SD - standardni odklon, Me - medianska vrednost, Mo - najpogostejša vrednost, Asm. - asimetričnost distribucije, Spl. - sploščenost distribucije, KS - Kolmogorov Smirnov test normalnosti. T - medsebojno zaupanje (posebej za vsakega od staršev), C - kvaliteta komunikacije (za oba starša), A - pogostost jeze in odtujenosti (za oba starša).

Rezultati navezanosti na oba starša so v primerjavi z rezultati drugih avtorjev (Mahnič, 2004) nadpovprečno visoki pri faktorjih medsebojno zaupanje in kvaliteta komunikacije. Pri pogostosti jeze in odtujenosti so rezultati podpovprečni. Na Likertovi lestvici 1-5 pri medsebojnem zaupanju prevladujejo najvišje ocene (Mo=5), pri komunikaciji z mamo prevladujejo dobre ocene (Mo=4), pri ostalih faktorjih pa povprečne ocene. Rezultati pri medsebojnem

Tabela 5. Deskriptivne statistike Vprašalnika odnosa do življenja (LAP-R).

faktor	M	SD	Me	Mo	Asm.	Spl.	KS	p
PU	38,76	12,86	41,50	56,00	-,800	-,116	1,524	,019
CO	38,08	12,84	40,00	56,00	-,643	-,291	1,217	,103
CR	38,62	13,00	42,00	56,00	-,702	-,338	1,623	,010
DA	35,02	12,36	37,00	39,00	-,390	-,453	1,058	,213
EV	32,15	11,42	33,00	26,00	-,050	-,264	,692	,725
GS	36,11	11,64	37,00	40,00	-,443	-,182	,929	,354
PMI	76,84	25,28	81,50	112,00	-,743	-,136	1,223	,100
ET	82,23	32,26	86,00	16,00	-,371	-,070	1,045	,225

Opombe:

M - aritmetična sredina, SD - standardni odklon, Me - medianska vrednost, Mo - najpogostejša vrednost, Asm. - asimetričnost distribucije, Spl. - sploščenost distribucije, KS - Kolmogorov Smirnov test normalnosti. PU - namen v življenju, CO - občutek koherentnosti, CR - tveganje in odgovornost, DA - sprejetje smrti, EV - eksistenčni vakuum, GS - ciljna usmerjenost. Iz omenjenih faktorjev dobimo 2 indeksa: PMI - osebni indeks pomena življenja, ET - eksistencialna transcendenca.

zaupanju obema staršema in pri komunikaciji z mamo odstopajo od normalne distribucije (prevladujejo visoki rezultati), medtem ko se rezultati ostalih treh faktorjev normalno distribuirajo.

Rezultati kažejo, da se vse distribucije razen namena v življenju in tveganja ter odgovornosti distribuirajo normalno. Pri omenjenih dveh distribucijah glede na ostale faktorje Vprašalnika odnosa do življenja prevladujejo visoki rezultati. V večini faktorjev so rezultati primerljivi z normativnim vzorcem (Reker, 1992).

Tabela 6. Povezanost med vprašalnikom navezanosti na starše (IPPA) in Vprašalnikom Smisla za življenje mladostnikov (RFL-A).

faktor		T-mama	T-oče	C-mama	C-oče	A-mama	A-oče
FO	r	,487	,298	,420	,272	-,321	-,041
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,598
SCR	r	,203	,240	,149	,219	-,014	,004
	p	,008	,002	,053	,004	,858	,958
FA	r	,716	,525	,667	,450	-,498	-,242
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,001
PAS	r	,406	,297	,346	,227	-,248	-,081
	p	,000	,000	,000	,003	,001	,297
SA	r	,435	,257	,396	,198	-,320	-,087
	p	,000	,001	,000	,010	,000	,260

Opombe:

Spearmanov koeficient korelacije za nenormalno distribuirane podatke.

FO - optimizem v prihodnosti, SCR - strah pred samomorom, FA - povezanost z družino, PAS - podpora, sprejetost pri vrstnikih, SA - sprejetje samega sebe.

T - medsebojno zaupanje (posebej za vsakega od staršev), C - kvaliteta komunikacije (za oba starša), A - pogostost jeze in odtujenosti (za oba starša).

Rezultati so pokazali, da je strah pred samomorom pozitivno povezan z zaupanjem obema staršema ter s kvaliteto komunikacije pri očetu. Sama kvaliteta komunikacije z mamo pomembno ne znižuje mladostnikovega strahu pred samomorom. Poleg tega je iz rezultatov razvidno, da se dobri medsebojni odnosi v družini (zaupanje obema staršema ter dobra komunikacija z njima) pomembno povezujejo z mladostnikovim optimizmom, povezanostjo z družino, sprejetostjo pri vrstnikih ter sprejetjem samega sebe.

Dobro medsebojno zaupanje med mladostnikom in njegovimi starši ter ustrezna komunikacija med mamo in mladostnikom se povezuje predvsem z jasnim namenom v življenju mladostnika (le-ta ima jasno postavljene cilje, sledi določeni osebni viziji, zaupa vase in v premočrtnost v življenju) ter z mladostnikovim občutkom koherentnosti, ki zajema intuitivno razumevanje sebe,

Tabela 7. Koeficient povezanosti med vprašalnikom navezanosti na starše (IPPA) in vprašalnikom odnosa do življenja (LAP-R).

faktor		T-mama	T-oče	C-mama	C-oče	A-mama	A-oče
PU	r	,181	,166	,185	-,059	-,235	-,253
	p	,018	,031	,016	,444	,002	,001
CO	r	,160	,163	,198	,078	-,214	-,224
	p	,037	,034	,010	,316	,005	,003
CR	r	,141	,152	,173	,033	-,214	-,280
	p	,066	,049	,024	,668	,005	,000
DA	r	,120	-,044	,143	-,050	-,105	-,055
	p	,119	,570	,063	,516	,171	,480
EV	r	-,083	-,089	-,052	-,088	,032	,030
	p	,283	,253	,502	,257	,682	,700
GS	r	,037	,025	,072	-,018	-,101	-,125
	p	,631	,749	,349	,817	,188	,104
PMI	r	,173	,167	,194	,070	-,229	-,242
	p	,024	,030	,011	,369	,003	,001
ET	r	,255	,199	,269	,087	-,281	-,289
	p	,001	,010	,000	,263	,000	,000

Opombe:

Pearsonov koeficient korelacije za normalno porazdeljene podatke.

T - medsebojno zaupanje (posebej za vsakega od staršev), C - kvaliteta komunikacije (za oba starša), A - pogostost jeze in odtujenosti (za oba starša).

PU - namen v življenju, CO - občutek koherentnosti, CR - tveganje in odgovornost, DA - sprejetje smrti, EV - eksistenčni vakuum, GS - ciljna usmerjenost. Iz omenjenih faktorjev dobimo 2 indeksa: PMI - osebni indeks pomena življenja, ET - eksistencialna transcendenca.

drugih in sveta na splošno, ter opredeljeno identiteto mladostnika. Podobno lahko rečemo, da se medsebojno zaupanje med starši in mladostnikom in dobra komunikacija mame ter mladostnika kaže v visokem osebni indeksu pomena življenja mladostnika ter v eksistencialni transcendenci mladostnika. Kvaliteta komunikacije mladostnikov z očetom se ni izkazala za pomembno v odnosu do zaznavanja smisla ter pogleda na življenje mladostnika. Kvaliteta komunikacije z mamo in medsebojno zaupanje z očetom se pomembno povezuje tudi s stopnjo tveganja in prevzemanjem odgovornosti pri mladostnikih ter mladostnikovim notranjim občutkom kontrole nad življenjem. Jeza in odtujenost v odnosu do staršev se pri mladostnikih pomembno negativno povezuje z namenom v življenju mladostnikov, občutkom koherentnosti, stopnjo tveganja in prevzemanja odgovornosti, osebnim indeksom pomena življenja ter eksistencialno transcendenco mladostnikov.

::INTERPRETACIJA

V naši raziskavi nas je zanimalo, v kolikšni meri so mladostniki, stari od 11 do 15 let, ki se pripravljajo na obred birme, povezani s svojimi starši, koliko razumevanja jim daje družinski okvir ter kako se njihov odnos s starši povezuje z mladostnikovo zaznavo smisla življenja. Poleg tega nas je zanimalo tudi, v kolikšni meri ustrezno družinsko okolje ter varna navezanost na starše mladostnike odvrča od samomorilnosti.

Že sami demografski podatki povedo (tabela 1, tabela 2), da večina mladostnikov živi z obema staršema v tri do pet članskih družinah. Le nekaj odstotkov mladostnikov živi samo z materjo oz. sta starša razvezana in zato živijo občasno pri enem oz. drugem staršu. Da je družinska klima zelo ugodna, lahko vidimo tudi iz tabele 3, kjer rezultati kažejo, da mladostniki najvišje od faktorjev pri vprašalniku smisla življenja vrednotijo povezanost z družino ter optimizem v prihodnosti. Primerjava z normativnim vzorcem 16 let starih fantov in deklet (Osman in dr., 1998) kaže, da naši mladostniki dosegajo statistično pomembno višje rezultate pri vseh petih faktorjih doživljanja smisla v življenju (razlike niso pomembne le pri dekletih normativnega vzorca pri faktorju strah pred samomorom). Najnižji rezultati pri naših mladostnikih se pojavljajo pri faktorjih: sprejetje samega sebe (kjer so rezultati tudi najbolj razpršeni) in strah pred samomorom (tudi tu so rezultati zelo razpršeni), čeprav so še vedno višji od normativnega vzorca. Sprejetje samega sebe je tisto, ki je v času pubertete eno izmed zelo občutljivih področij, saj je v veliki meri povezano s socialno prilagojenostjo. Zaradi dograjevanja in preoblikovanja samopodobe, ki je podvržena normativnemu oz. nenormativnemu telesnemu razvoju, ter zaradi osamosvajanja od staršev je sprejetje samega sebe ter s tem samospoštovanje v času mladostništva lahko obrambno visoko oz. nerealno (Zupančič, 2004). Strah pred samomorom mladostnikov nakazuje na zaznano vrednost življenja ter tudi na njegov smisel. Podobno visoko izražen optimizem mladostnikov govori o tem, da mladostniki niso samomorilni zgolj zaradi strahu, ampak da imajo do življenja pozitivno stališče. Primerjava med vzorcem suicidalnih mladostnikov (Osman in dr., 1998) in našim vzorcem mladostnikov kaže, da imajo slovenski mladostniki vse faktorje pomembno bolj izražene, še zlasti to lahko rečemo za strah pred samomorom. Rezultati kažejo, da so mladostniki optimistični, se lahko oprejo na družino, so sprejeti pri vrstnikih, sebe sprejemajo ter se bojijo narediti samomor.

Dobra družinska klima se je v naši raziskavi pokazala tudi kot varna navezanost mladostnikov na svoje starše. Vera staršev ter s tem tudi mladostnikov (priprava na birmo) lahko predstavlja pomemben faktor pri medosebnih družinskih odnosih, saj so verni starši večkrat bolj odprti do svojih otrok

(Earnshaw, 2008), so jim v oporo ter jim postavljajo jasne meje (Josephson, 2007). Rezultati naše raziskave so pokazali najvišje rezultate v dobrem medosebnem zaupanju z mamo (tabela 4) ter visoke rezultate pri medosebnem zaupanju z očetom in kvalitetno komunikacijo z mamo. Sama razlika med pomembnostjo dobre komunikacije z mamo ter očetom lahko nakazuje, da kljub vedno pogostejšemu vključevanju očeta v vzgojo še vedno nekako tradicionalno vlogo primarnega skrbnika prevzema mama. Na pomembnost matere in odnosa z njo pri vzgoji opozarjajo tudi drugi avtorji (Williams in Kelly, 2005). Primerjava rezultatov z vzorcem poročenih (Mahnič, 2004) in v zakonu zadovoljnih žensk kaže, da so naši mladostniki dosegli pomembno višje rezultate tako pri medsebojnem zaupanju z obema staršema kot tudi pri kvaliteti komunikacije z obema staršema. Razlike se niso pojavile pri faktorjih pogostosti jeze in odtujenosti z obema staršema, kjer so naši mladostniki dosegli najnižje rezultate pri celotnem vprašalniku (tabela 4). Pomembnost očeta v družini se kaže tudi v tem, da mladostniki, ki ne živijo skupaj z obema staršema, kažejo pomembno nižje rezultate pri medsebojnem zaupanju ter kvaliteti komunikacije z očetom. Oče je namreč tisti, ki daje mladostniku varnost, kvaliteta komunikacije ter medsebojno zaupanje med očetom in mladostnikom pa mladostniku pomaga pri izgradnji identitete in postavljanju jasnih življenjskih ciljev (Gostečnik, 1999). Pri ostalih faktorjih navezanosti na starše (zaupanje in kvaliteta komunikacije) mladostniki, ki živijo skupaj z obema staršema, ne kažejo pomembnih razlik z mladostniki razvezanih staršev.

Pri opredelitvi mladostnikovega odnosa do življenja je v naši raziskavi izstopala predvsem mladostnikova jasna življenjska vizija, usmerjenost, ki so jo mladostniki dobili na podlagi svojih dosedanjih uspehov, prihodnjih načrtovanih in pričakovanih pozitivnih dogodkov. Za mladostnike je zelo pomemben tudi občutek svobode pri odločanju, samostojno uravnavanje svojega življenja ter prevzemanje odgovornosti za svoja ravnanja (najvišje sta izraženi dimenziji namena v življenju ter tveganja in prevzemanja odgovornosti, tabela 5). Glede na normativni vzorec 750 udeležencev različnih starosti (Reker, 1992) so naši mladostniki dosegli primerljive rezultate v faktorjih: namen, usmerjenost v življenju, občutek osebne koherentnosti oz. jasne slike o sebi, drugih in svetu, sprejetje smrti kot logičnega konca življenja ter osebni indeks pomena v življenju. V primerjavi z vzorcem študentov (Dixie, Muller, Miller in Banerjee, 2004) so naši mladostniki dosegli nižje rezultate v občutku usmerjenosti v življenju in občutku koherentnosti. Rezultate lahko razložimo z bolj dograjeno identiteto študentov ter večjim številom izkušenj (Kobal Grum, 2000). V primerjavi z normativnim vzorcem udeležencev, starih od 17 do 24 let (Reker, 1992), in vzorcem študentov (Dixie in dr., 2004) so mladostniki dosegli pomembno nižje rezultate pri tveganem vede-

nju ter prevzemanju odgovornosti. Ne glede na visoke rezultate v relativnem smislu pri omenjenih faktorjih lahko rečemo, da so mladostniki tisti, ki so v primerjavi s študenti še vedno v veliko večji meri odvisni od staršev, ter se zato še vedno manj samostojno odločajo (Zupančič, 2001). Ravno tako še ne živijo v samostojnem gospodinjstvu, zato so v manjši meri odgovorni kot študentska populacija. Tudi faktor eksistenčnega vakuuma imajo naši mladostniki pomembno višje izražen kot normativni vzorec mladih odraslih. Rezultat lahko razložimo s pomanjkljivo zgrajeno identiteto, pomanjkanjem osebne usmerjenosti, spremenljivostjo interesov ... Pomembno nižje rezultate so naši mladostniki dosegli tudi pri ciljni usmerjenosti. Zaradi prehoda iz osnovne v srednjo šolo lahko sklepamo, da se jim sicer počasi izoblikujejo življenjski cilji, vendar pa še vedno ne morejo biti povsem prepričani v svoje želje, vizije in cilje. Kljub sorazmerno zrelim mladostnikom imajo verjetno v večini primerov še dokaj malo življenjskih izkušenj ter trdno načrtanih poti v prihodnosti. Nižji rezultat v primerjavi z vzorcem študentov ter normativnim vzorcem različno starih udeležencev so naši mladostniki dosegli pri faktorju osebne transcendence oz. globalnem pogledu na poimenovanje življenjskega smisla ter motivacijo pri oblikovanju lastne vizije, smisla. Posameznik z visoko izraženo eksistencialno transcendenco ima internalizirano vizijo uspeha, jasno vizijo svoje nadaljnje poti, presežene mnoge osebne neuspehe ter razdelan in koherenten "self", pripravljen je sprejeti smrt kot del življenja, svoje življenje pa vidi kot neprecenljivo vrednoto v okviru svoje preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Za doseganje omenjenih stvari potrebuje posameznik določene življenjske izkušnje, katerih mladostniki še nimajo dovolj.

Varna navezanost na starše, predvsem medsebojno zaupanje ter kvalitetna komunikacija z očetom, se je pomembno povezovala s strahom pred samomorom pri mladostnikih (tabela 6). Na pomembnost medsebojnega zaupanja med starši in mladostniki v primeru samomorilnih teženj mladostnikov opozarjajo tudi drugi avtorji (Gilchrist in Sullivan, 2006). Pomembnost komunikacije z materjo se ni pokazala kot pomembna pri zniževanju strahu pred samomorom. Iz tega bi lahko sklepali, da ima pri mladostnikovem strahu pred samomorom večji pomen navezanost na očeta kot navezanost z mamo. To je v skladu z avtorji, ki opozarjajo na pomembnost očeta pri odraščanju mladostnikov (Gostečnik, 1999). Rezultati potrjujejo hipotezo. Varna navezanost, predvsem zaupanje staršem ter dobra komunikacija z očetom, pomembno pripomore k strahu pred samomorom, ki mladostnike najverjetneje odvrača od samomorilnosti. Pri zaključevanju velikosti povezanosti strahu pred samomorom ter zaupanja in ustrezne komunikacije s starši moramo omeniti, da le-ta pojasnjuje zgolj dobro petino variance. Prav tako bi morali upoštevati tudi druge faktorje, ki lahko pripomorejo k strahu pred samomorom. Družinski faktorji so le ena

skupina pomembnih dejavnikov, ki pripomorejo k samomorilnosti posameznika. Raziskati bi bilo potrebno tudi osebnostne lastnosti mladostnikov, njihove vedenjske značilnosti, mogoče nenormativne življenjske dogodke ter druge stresne dogodke (Groleger, 2004). Rezultati v nadaljevanju kažejo tudi na pomembno povezanost varno navezanih mladostnikov (mladostniki, ki lahko staršem zaupajo ter z njima odkrito ter svobodno govorijo) z doživljanjem optimizma v prihodnosti, s sprejetostjo pri vrstnikih, z zaznano oporo v družini ter tudi z mladostnikovim samospoštovanjem. Avtoritativni starši, ki svoje otroke sprejemajo, jim nudijo oporo ter postavljajo jasne meje, so tisti, ki svojim mladostnikom pomagajo razviti visoko samopodobo, biti učno uspešen ter optimističen (Jackson, Pratt, Hunsberger in Pancer, 2005). Pogosto doživljanje jeze in odtujenosti s strani matere se pomembno negativno povezuje z mladostnikovim optimizmom v prihodnosti, njegovo povezanostjo z družino, sprejetostjo med vrstniki ter mladostnikovim samospoštovanjem. Doživljanje jeze in odtujenosti s strani očeta pa se pomembno negativno povezuje le z mladostnikovo povezanostjo z družino. Oče je torej tisti, ki mladostniku predstavlja sprejetost znotraj družine, vloga mame kot primarnega skrbnika (Williams in Kelly, 2005) pa je lahko z negativnim odnosom do mladostnika (predvsem z odtujenostjo ter povzročeno jezo) pomembnejša od vloge očeta ter sega tudi na druga področja mladostnikovega doživljanja. Osamljenost s strani matere je za mladostnike tako bolj stresna kot osamljenost s strani očeta (Brage in Meredith, 1993).

Rezultati so pokazali na pomembno vlogo staršev birmancev pri njihovem doživljanju življenjskega smisla. Medsebojno zaupanje staršev se je močno povezovalo z mladostnikovo življenjsko usmerjenostjo, njihovo lastno življenjsko vizijo, občutkom koherentnosti, integriranim in analitičnim razumevanjem sebe, drugih in ljudi na splošno, z osebnim doživljanjem pomena življenja kot takega ter z osebno eksistencialno transcendenco (tabela 7). Mladostniki, ki staršem lahko zaupajo, imajo bolj izgrajeno logično usmerjenost od preteklosti v prihodnost ter večji je njihov globalni smisel v življenju. Pri zaupanju z očetom se pojavi tudi pomembna povezanost s faktorjem tveganja in prevzemanja odgovornosti za svoja vedenja ter s samim občutkom kontrole nad svojim življenjem in delovanjem. Oče je torej tisti, ki pomaga mladostniku oditi v svet, mu pomaga oddaljiti se od družine in prevzeti odgovornost zase (Gostečnik, 1999). Starševska opora ter poznavanje in spremljanje aktivnosti svojega otroka so pomembni faktorji za razvoj identitete mladostnika (Sartor in Youniss, 2002). Podobno lahko rečemo za odkrito, dvosmerno komunikacijo mladostnika z mamo. Bolj ko se lahko mladostniki pogovarjajo z mamo, v večji meri doživljajo logično povezano usmerjenost od preteklosti v prihodnost, zaznajo druge kot koherentne osebnosti, imajo nek globalni smisel v življenju,

so svobodni pri odločanju in imajo kontrolo nad življenjem. Komunikacija z očetom se je v našem vzorcu pokazala kot manj povezana s smislom življenja mladostnika. Rezultati potrjujejo mnenja avtorjev, ki zagovarjajo, da je sama komunikacija očetov z mladostniki bolj omejena kot komunikacija mladostnikov z materjo (Shek, 2000). Z rezultati smo potrdili drugo hipotezo o pomembnosti povezanosti zaupanja staršev ter ustrezne komunikacije z materjo in mladostnikovim doživljanjem življenjskega namena, usmerjenosti, občutka koherentnosti ter prevzemanja odgovornosti. Kljub pomembnosti povezanosti pa moramo biti pozorni pri zaključevanju, saj bi bilo poleg odnosa do staršev ter kvalitete družinskih interakcij pri doživljanju življenjskega smisla mladostnikov potrebno upoštevati še več drugih komponent (zrelost mladostnikov, izgrajenost njihove identitete, kognitivno opremljenost, izoblikovanost poklicnih in drugih ciljev, mogoče zdravstvene ovire in težave ...). Za razliko od zaupanja ter ustrezne komunikacije med mladostnikom in njegovimi starši pa je odnos med pogostostjo zaznavanja jeze in odtujenosti s strani obeh staršev negativno povezan z mladostnikovimi jasno postavljenimi življenjskimi cilji, njihovo usmerjenostjo, izoblikovano življenjsko vizijo, občutkom koherentnosti in integritete, svobodo pri odločanju, občutkom kontrole nad življenjem ter odsotnostjo izoblikovanega globalnega življenjskega smisla.

::ZAKLJUČKI

V raziskavi smo želeli jasneje osvetliti povezanost mladostnikovega doživljanja življenjskega smisla ter njihovega odnosa do svojih staršev. Zanimala nas je tudi povezanost mladostniške navezanosti na starše v povezavi s strahom pred samomorom.

Rezultati kažejo, da mladostniki, ki so varno navezani s svojimi starši (visoko medsebojno razumevanje ter visoka kvaliteta komunikacije predvsem z mamo) doživljajo smiselnost svojega življenja z doživljanjem namena v življenju, občutkom koherentnosti, notranje kontrole nad svojim življenjem, prevzemanjem odgovornosti nad svojimi ravnanji, z visokim rezultatom osebnega indeksa smisla življenja ter z eksistencialno transcendenco. Zaupanje obeh staršev ter ustrezna komunikacija z materjo se tako pomembno pozitivno povezuje z omenjenimi faktorji smisla življenja pri mladostnikih. Ravno nasprotno so rezultati pokazali za odtujen odnos s starši, ob katerih mladostniki doživljajo osamljenost ter jezo. Ob takšnih starših mladostniki doživljajo pomembno nižji občutek življenjskega smisla v prej omenjenih faktorjih (namen v življenju, občutek koherentnosti, prevzemanje odgovornosti, osebni indeks pomena življenja ter eksistencialna transcendenca).

Samomorilnost je pomembno povezana tudi z nekaterimi vidiki družinskega

življenja mladostnikov (nepopolne ali razbite družine, konfliktnega odnosa s starši, zgodovino samomorilnega vedenja v družini, prisotnosti duševnih motenj pri starših) (Groleger, 2004). Rezultati so pokazali, da se medsebojno zaupanje staršem ter ustrezna komunikacija (predvsem z očetom) pomembno povezuje s strahom pred samomorom. Rezultati govorijo tudi o pomembni povezanosti zaupanja ter ustrezne komunikacije s starši z mladostnikovim optimizmom, sprejetostjo med vrstniki, povezanostjo z družino ter sprejemanjem samega sebe.

Glede na dobljene rezultate lahko rečemo, da so katoliško vzgojeni otroci v večini varno navezani na svoje s starše ter da imajo že v času zgodnjega mladostništva močno izražen življenjski smisel. Pozitiven pomen religioznosti staršev za svoje otroke so pokazali že drugi avtorji (Earnshaw, 2008; Josephson, 2007), naša raziskava pa je potrdila pomen religioznosti staršev tudi v našem prostoru.

Kljub pomembnosti rezultatov pa moramo omeniti tudi nekatere pomembne omejitve raziskave. Vzorec mladostnikov je bil omejen le na severni del gorenjske regije, kar se lahko kaže v pomembno drugačnih stališčih do samomorilnosti glede na ostala področja Slovenije, na specifičnost verske opredeljenosti prebivalstva, na specifično socialno ekonomsko podlago udeležencev. Poleg tega je priprava na birmo premajhen odraz realne verske predanosti družin. Lahko gre za versko opredeljenost družine, katere verovanje je omejeno zgolj na obiskovanje verskih obredov ter manj na pogled na boga kot na figuro navezanosti. Pomanjkljivost je tudi za mladostnike izredno zahteven vprašalnik doživljanja življenjskega smisla avtorja Rekerja, ki je nastal na osnovi Franklove teorije. Vprašalnik je bolj ustrezen za odraslo populacijo udeležencev. Tudi predpostavka, da strah pred samomorom posledično pomeni manjšo samomorilnost mladostnikov, ni potrjena. Za tak zaključek bi potrebovali longitudinalni raziskovalni pristop.

Za nadaljnje raziskovanje bi bilo ustrezno, da avtorji za ciljno skupino uporabijo ustreznejše merske instrumente ter da si pri podajanju zaključkov pomagajo s kontrolno skupino (v našem primeru udeležencev, ki se ne pripravljajo na obred birmе). S tem bi lahko točneje opredelili pomen religioznosti družine v povezavi z navezanostjo mladostnikov na njihove starše, razliko med družinami, ki se opredeljujejo kot verne, in neverujočimi družinami oz. družinami drugih veroizpovedi.

::LITERATURA

- Argyle, M. in Breit-Hallahmi, B. (1875): *The social psychology of religion*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Armsden, G. C. in Greenberg, M. T. (1987): The Inventory of Parent and Peer Attachment: Relationships to well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), str. 427-454.
- Armsden, G. C. in Greenberg, M. T. (1987): The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual differences and the relationships to well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(5), str. 427-454.
- Bartolomew, K., Horowitz, L.M. (1991): Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of personality and social psychology*, 6, str. 226-244.
- Beautrais, A. L., Fergusson, D. M. in Horwood, J. L. (2004): Knowledge and attitudes about suicide in 25-year-olds. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 38(4), str. 260-265.
- Boeree, C. G. (2006): Viktor Frankl [Elektronska verzija]. *Personality theories*. Povzeto 15. januarja 2008 s strani <http://welospace.ship.edu/cgboer/frankl.html>.
- Bowlby, J. (1969): *Attachment and loss: Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973): *Attachment and loss: Vol. 2: Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1982): Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), str. 664-678.
- Brage, D. in Meredith, W. (1993): Correlates of loneliness among Midwestern adolescents. *Adolescence*, 28(111), str. 685-694.
- Buelow, G., Range, L. M. in Schreiber, R. (2000): Attachment pattern, reasons for living, and suicide risk among college students. *Journal of College Counseling*, 3(1), str. 29-36.
- Cerel, J. in Roberts, T. A. (2005): Suicidal behavior in the family and adolescent risk behaviour. *Journal of Adolescent Health*, 36(4), str. 352-364.
- Coloroso, B. (1996): *Otroci so tega vredni: notranja disciplina - največ, kar lahko damo otroku*. [Kids are worth it! Giving Your Child the Gift of Inner Discipline]. Ljubljana: Tangram.
- Crowell, J. A., Treboux, D. (1995): A review of adult attachment measures: Implications for theory and research. *Social Development*, 4, str. 294-327.
- Crumbaugh, J. C. (1977): The seeking of Noetic Goals Test (SONG): A complementary scale to the Purpose-in-Life Test (PIL). *Journal of Clinical Psychology*, 33, str. 900-907.
- Crumbaugh, J. C. in Maholick, L. T. (1969): *Manual of instruction for the Purpose in Life test*. Psychometric Affiliates. Munster: IN.
- de Knop, P. (1992): Sports clubs invest in youth: on the way to a sound youth sport policy. *Kinesiology*, 14(3), str. 6-11.
- Dew, R. E., Armstrong, T. D., Daniel, S. S., Goldston, D. B., Koenig, H. G. in Triplett, M. F. (2008): Religion/Spirituality and adolescent psychiatric symptoms: A review. *Child Psychiatry and Human Development*, 39, str. 381-398.
- Diehl, M., Bourbeau, L.S., Elnick, A.B. in Labouvie-Vief, G. (1998): Adult attachment styles: their relations to familycontact and personality. *Journal of personality and social psychology*, 15, str. 371-393.
- Dixie, D., Banerjee, P., Miller, K. in Muller, S. M. (2004): Spirituality among a college student cohort: A quantitative assessment. *American Journal of Health Education*, 35, str. 214-219.
- Earnshaw, E. L. (2008): Religious orientation and meaning in life: an exploratory study [Elektronska verzija]. Povzeto 20. januarja 2008 s strani <http://clearinghouse.missouriwestern.edu/manuscripts/172.php>
- Elliott, G. C., Colangelo, M. F. in Gelles, R. J. (2005): Mattering and suicide ideation: establishing and elaborating a relationship. *Social Psychology Quarterly*, 68(3), str. 223-338.
- Fontana, D. (1995): *Rasti z otrokom*. [To grow with a child]. Ljubljana: Geneš.
- Frankl, V. (1963): *Man's search for meaning: An introduction to logotherapy*. New York: Washington Square Press.

- Furlan, M. (2003): Vrednote mladostnikov iz "slovenskega kulturnega prostora". [The values of slovene adolescence]. *Psihološka obzorja*, 12(2), str. 65-83.
- Gilchrist, H. in Sullivan, G. (2006): Barriers to Help-seeking in Young People: Community Beliefs About Youth Suicide. *Australian Social Work*, 59(1), str. 73-85.
- Gostečnik, C. (1999): *Srečal sem svojo družino. [I met my family]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.
- Gostečnik, C. (2004): *Relacijska družinska terapija. [The Relational Family Therapy]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2006): *Neustavljivo hrepenenje. [Unstoppable yearning]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Greenberg, M. T., Leitch, C., in Siegal, J. (1984): The nature and importance of attachment relationships to parents and peers during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 12(5), str. 373-386.
- Groleger, U. (2004): Preprečevanje samomora med mladimi z duševnimi motnjami. [Teh suicide prevention among youth with mental disabilities]. V A. Marušič in S. Roškar (ur.), *Slovenija s samomorom ali brez [Slovenia with or without suicide]*. Ljubljana: DZS, str. 91-103.
- Hall-Lande, J. A., Christenson, S. L., Eisenberg, M. E. in Neumark-Sztainer, D. (2007): Social isolation, psychological health, and protective factors in adolescence. *Adolescence*, 42(166), str. 265-286.
- Jackson, L. M., Hunsberger, B., Pancer, S. M. in Pratt, M. W. (2005): Optimism as a mediator of the relation between perceived parental authoritativeness and adjustment among adolescents: Finding the sunny side of the street. *Social Development*, 14(2), str. 273-304.
- Josephson, A. M. (2007): Depression and suicide in children and adolescents: a spiritual perspective. *Southern Medical Journal*, 100(7), str. 744-745.
- Kobal Grum, D. (1996): Samopodoba slovenskih in francoskih srednješolcev. [The self esteem of slovene and french youth]. *Psihološka obzorja*, 5(3), str. 19-31.
- Kobal Grum, D. (2000): *Temeljni vidiki samopodobe. [The basis of self esteem]*. Ljubljana Pedagoški inštitut.
- Kompan Erzar, K. (2006): *Ljubezen umije spomin. [Love cleanses the memory]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut; Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Kompan Erzar, L. K. (2003): *Skrita moč družine. [The hidden power of the family]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Kufman, G. D. (1981): *The theological imagination: Constructing the concept of God*. Philadelphia: Westminster.
- Liu, Y. L. (2006): Paternal/maternal attachment, peer support, social expectations of peer interaction, and depressive symptoms. *Adolescence*, 41(164), str. 705-721.
- Loveland, G. G. (1968): The effect of bereavement on certain religious attitudes. *Sociological Symposium*, 1, str. 17-27.
- Lukas, E. (1993): *Družina in smisel. [The family and their meaning]*. Celje: Mohorjeva družba.
- Mahnič, B. (2004): Navezanost ženske na mater in očeta ter njeno zadovoljstvo v zakonskem odnosu oz. razveza zakona. [Parental attachment, marriage satisfaction and divorce]. Neobjavljeno gradivo. [Unpublished article]. Frančiškanski Družinski Inštitut.
- Nicholson, T., Higgins, W., James, S., Stickle, F., Pruitt, T. in Turner, P. (1994): The relation between meaning in life and the occurrence of drug abuse: a retrospective study. *Psychology of Addictive behaviors*, 8, str. 24-28.
- Noppe, I. C. in Noppe, L. D. (1997): Evolving meanings to death during early, middle, and latter adolescence. *Death studies*, 21(3), str. 253-275.
- Osman, O., Baker, M. T., Barrios, F. X., Besett, T. M., Downs, W. R., Kopper B. A., Linehan, M. M. in Osman, J. R. (1998): The Reasons for Living Inventory for Adolescents (RFL-A): Development and psychometric properties. *Journal of Clinical Psychology*, 54(8), str. 1063-1078.
- Peterson, G. W., Bush, K. R., Cobas, J. A., Supple, A. in Wilson, S. M. (2005): Parent - youth relationships and the self-esteem of chinese adolescents: collectivism versus individualism. *Marriage & Family Review*, 36(3/4), str. 173-200.

- Reker, G. T. (1992): *The Life Attitude Profile - Revised (LAP-R). Procedures Manual: Research Edition*. Peterborough, Canada: Student Psychologists press.
- Reker, G. T. (1994): Logotherapy and logotherapy: challenges, opportunities, and some empirical findings. *The International Forum for Logotherapy*, 17, str. 47-55.
- Reker, G. T. (1997): Personal meaning, optimism, and choice: existential predictors of depression in community and institutional elderly. *The Gerontologist*, 37(6), str. 709-716.
- Reker, G. T. in Peacock, E. J. (1981): The Life Attitude Profile (LAP): A Multidimensional instrument for assessing attitudes toward life. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 13, str. 264-273.
- Reker, G. T., Peacock, E. J. in Wong, P. T. (1987): Meaning and purpose in life and well-being: a life span perspective. *Journal of Gerontology*, 42(1), str. 44-49.
- Sartor, C. E. in Youniss, J. (2002): The relationship between positive parental involvement and Identity achievement during adolescent. *Adolescence*, 37(146), str. 221-235.
- Shek, D. T. L. (2000): Difference between fathers and mothers in the treatment of, and relationship with their teenage children: Perceptions of Chinese adolescent. *Adolescence*, 35(137), str. 135-147.
- Siegrist, M. (1996): Church attendance, denomination and suicide ideology. *Journal of Social Psychology*, 136(5), str. 559-566.
- Simons, L. G., Conger, R. D. in Simons, R. L. (2004): Identifying the mechanisms whereby family religiosity influences the probability of adolescent antisocial behavior. *Journal of Comparative Family Studies*, 35(4), str. 547-564.
- Terzi-Unsal, S. in Kapci, E. G. (2005): Risk factors for suicidal behavior: psychosocial risk models with Turkish adolescents. *Social Behavior & Personality: An International Journal*, 33(6), str. 593-607.
- Tomori, M. in Zalar, B. (1998): Samomorilno vedenje. [Suicidal behaviour]. V M. Tomori in S. Stikovič (ur.), *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*. Ljubljana: Littera, str. 125-136.
- Trice, D. A. (2002): First semester college student's email to parents: i. Frequency and content related to parenting style. *College student journal*, str. 1-5.
- Trstenjak, A. (1989): *Biti človek. [To be a human]*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Trstenjak, A. (1992): *Človek v ravnotežju. [The human in equilibrium]*. Celje: Mohorjeva družba.
- Trstenjak, A. (1993): *Po sledeh človeka. [After human trace]*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Trstenjak, A. (1994): *O družini. [About the family]*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Ule, M. (1993): Life and value orientations of youth in Slovenia. *Youth* 93, 7(4), str. 10-13.
- Williams, S. K. in Kelly, F. D. (2005): Relationships Among Involvement, Attachment, and Behavioral Problems in Adolescence: Examining Father's Influence. *Journal of Early Adolescence*, 25(2), str. 168-196.
- Zika, S. in Chamberlain, K. (1992): On the relation between meaning in life and psychological well-being. *British Journal of Psychology*, 83, str. 133-145.
- Zupančič, M. (2000): Adolescenca - prehod med otroštvom in odraslostjo [Adolescence - the bridge between childhood and adulthood]. *Panika*, 5(1), str. 2-6.
- Zupančič, M. (2001): *Razvoj odnosov med mladostniki in starši. [Building the parent - adolescent relationship]*. Ljubljana Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete.
- Zupančič, M. (2004): *Razvoj identitete in poklicno odločanje v mladostništvu. [The identity development and profession decision making in adolescence]*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Zupančič, M. in Justin, J. (1991): *Adolescenca (mladostništvo). [Adolescence (youth)]*. Radovljica: Didakta.
- Žorž, B. (2002): *Razvajenost : rak sodobne vzgoje. [Being spoilt - the cancer of modern time]*. Celje: Mohorjeva družba.